

КАЗАКОВ МИКЛАЙ

МЕ МОСКВАШКЕ
МИЙЫШНА

МАРГОСИЗДАТ—1948

КАЗАКОВ МИКЛАЙ

~~Д. Красиль
"Ноябрь 48г."~~

МЕ
МОСКВАШКЕ
МИЙЫШНА

(ЙОЧА-ШАМЫЧЛАН ПОЭМА)

МУЖИЧИН БИГ
МОСКВАШКЕ

АРГОСИ ЗДАТ
ЙОШКАР-ОЛА 1948

МЕ МОСКВАШКЕ МИЙЫШНА

Ме Москвашке мийышна,
Ме Москвам ончен коштна.
Ужмо·колым,
Кайме·толым,
Түрлө ен ден кутырмашым,
Вашлиймашым
Тыланда ме, йолташ·шамыч,
Шонена чыла ойлаш...
Ончыч палыме лийша!

ПАЛЫМЕ ЛИЙНА

Май пеледышла чеверын
Волгалталын, пионер-влак
Ончык лектыч куанен,
Шыве шаве мутланен.

Икте·весыштым ончальыч:
Кёлан первыяк ойлаш?

Куликов Илюш түнгали
Кутыраш:

„Мый улам Йошкар-Ола гыч.
Сай тунемше-влак кокла гыч
Ойырен,
Мыйымат экскурсийыш
Обкомол колтен...
Шуко ом түнгали ойлаш
Южо семын.
Ик шомак дene манаш,—
Сай тунемым.
Миенам чыла урокыш
Ямдылалт гына.
А тылеч посна
Коштым радио кружокыш—
Тиде пеш онгай паша.
Мыланем моткоч келиша.

Шуко у приемник-влакым
Лачак тушто ужынам,
Да ышталтыт кузеракын—
Мый тунемын налынам.
Ынде мый шкеат моштем
Радиом ыштен.

Ынде „Азбука Морзэм“

Пален нальым сайын.

Тыланда мый каласем

Таче эн онгайым:

Мыйын ыштыме приемник
Конкурсыш колтаттын,
Мыйын ыштыме приемник
Тушто пёлеклалтын“.

„Мый илем чодра коклаште,
Лесопунктышто—Ошлаште,—

Мане шыргыжын ласкан

Имангулов Абдрахман.—

Моло семынак тунемым,—

Шинчымаш верч тыршенам.

Кок йолташлан кертрем семын
Тунемашышт полщенам.

Мый почам тланда секретым:

Лучко ийым теменам.

Семилеткым

Тунем лектын,

Средний школыш кусненам.

Йоратем адак охотым—

Тиде пеш онгай паша.

Ечым налын, каныш годым
Чымалтам мый кап-кыл модын,—
Лум пурек гына шыжа.
Вот пурем лёзмён чодрашке.
Кидыштем пычал.
Шып каем кугу кожлаште,
Иктаж мом кычал...
Лийже янлык, лийже кайык—
Садыгак иктат
Мый дечем утлен ок кae
Нигушкат.
Кузерак тура лүяш,
Кузе сайын логалташ
Ачам мыйым туныктен.
Тудо снайпер лийин,
Тудо лач ныл ийым
Фронтышто кредал илен.
Укелан мый ом моктане.
Кö мутемлан ок ўшане,
Миен толжо школышко:
Улыт янлык чучыл-шамыч,
Улыт кайык чучыл-шамыч
„Пүртис узголокышто“.
Тушто мыйын пашамат
Шагал оғыл уледат:
Ур, меран да урымдо,

Сузо, мызе да купшүльб,
Шогертен ден ронгыжат,
Уло шортньо рывыжат...
Илеи толын лач туштак
Лийит пире ден маскат.
Вот изиш кугу лиям,
Нуным садыгак пуштам:
Шкемын школым пагален,
Ом ужале—пёлеклем”...

— Мый улам Тор'ял воктечын,
Мый колхозышто илем.
Школыш коштым кажне кечин,—
Мый наукым йөраратем.
Вот урокым колыштат,
Чонетлан ласкан чучеш:
Пуйто тый шкеат күшкат,
Күмдангеш вет ушетат
Туныктышын мут почеш.
Уло кумылын тунемын,
Мый отличник лийынам.
Но адакше колхоземлан
„Зорька“ презым күштенам.

„Зорька“ шочын кодшо ий,
Пеш изи да кунырий,

Шогал ок керт—камбозеш,
Ече йолжо яклештеш.
А доярка Оксина
Андырген пытен.
Шортынат мыньяр гана
„Зорькана“ воктен...
Мый тудлан полшаш түнгальым,
„Зорькам“ шефыш нальым.
Школ гыч мёнгтишкө толмеке
Кеч изишлиан тудын деке
Миенам.
Тудым сайын мушкынам,
Пукшенам да йүктенам.
Жай ок вучо нигёмат—
Эртыш тылзе, кокытат.
Мо шонет? Тырлаш түнгалие,
Тудо юл ўмбак шогале,
Так кудвечишке лектеш,
Тёрштыл-тёрштыл кудалеш.
Мыйым мүндырчак пала,—
Вик толеш, кидем нула.
Күшкын „Зорька“. Кап ару—
Сай сүретла вел коеш.
Ломыжалын „му“ да „му“,
Күтүшкат коштеш.

Тыге мане да шогале
Моло дene ик вереш
Иванова Галя,
Куаналын пеш.
Нуно кумытын шогат,
Иза шольыла ончат—
Руш, марий, татар йоча.
Нунын ик гай шонымаш:
Калык йодмо гай лияш.
Нунын онгышто мардеж
Йошкар галстук ден модеш.

Ме ончална иканаште,
Нунын деч изиш тораште
Шога теве кугу ең:
Тудат галстукым сакен.
Йоча-шамыч умландарышт:
— „Тиде—Павел Искандарыч,
Ме Москваш пырля коштна;
Средний школын сай вожатыйже,
Мемнам корнышто ужатыше
Лийын поро йолташна.“

Пионер-влак адакат
Икте-весыштым ончат.
— Түнгалаш мо?

„Түнгалаш.

Молан жапым шуйкалаш?“
— Ну, тугеже, родо-шамыч,
Ужын коштмым шарналтен,
Ойлена чыла радамын.
А тендам мемнан воктен
Ужына каяш,—
Колыштшо лияш.

„САЙЫН КОДСА, ЙОЛТАШ-ШАМЫЧ!“

Йошкар-Ола вокзалыште
Ой шуко таче калыкше:
Тыштат шогат,
туштат шинчаг,
Свистокым пеш вучат.
Мутланыме кокла гычак
Шагатышке ончат.
Мешак ден чемоданыштым
Нумалыт удетлен.
Куатле йўйїюныште.
Йоча йўкат шоктен...
Кё шинчын да вагонышко
Шке вержым тёрлата.

А кё шога перронышто,
Йолташым ужата.
Ой шуко таче калыкше
Йошкар-Ола вокзалыште!

Но эн шуко калыкше—
Чевер онан кайыкше:
Пионер влак гўжланат,
Мемнам корныш ужатат.
Сайын коштса корнышто,
Ончиза Москвам.

А пеленда толышла
Кондыза йокмам:
— Мячикым!

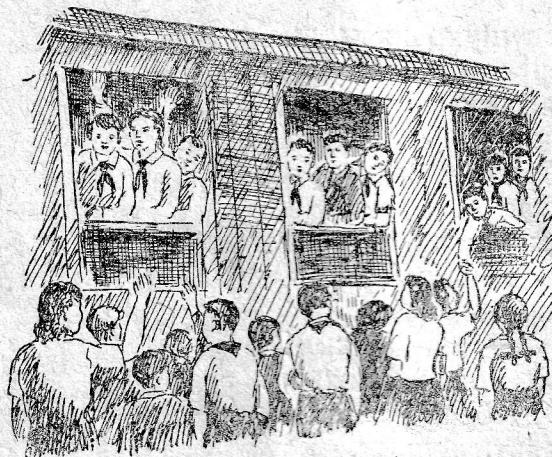
— Лампочкым!
— Эн мотор книжкам!
— Эн сўрал открыткым!—
Кутырат, лўшкат.

Ме блок-нотыш возенә,
Она мондо—конденә.

— Те Москвашке каеда,
Чапле лийже корныда.
— Мый кум кече гыч Артекыш
Тарванем.

* Йокма—пёлек.

— Ме — Таирыш! —
— Мый Турекыш
Унала каэм.

„Сайын кодса, йолташ-шамыч,
Кызытеш чеверын!“
Шүдö кидым кормышталын,
Йодмыштым шукташ сёралын,
Налын шична верым.
Тиде годым чаргыктен,
Паровоз шинчал колта.
Шогена окна воктен,

Шўм-кыл писын пырткалта.
Поезд вер гычше тарваныш,
Калык толкынла кожганыш,
Ужаталме йўк шокта:
„Сайын коштса!

Кызытеш!“
Ужына ме шўдö кидым,
Колына ме шўдö йўкым
Иквереш.

„Поезд ончыко чымá,
Иктёр йўкын муралтен.
Мутланалын шогена
Ме окна воктен.
Тeve вончышна Какшаным,
Тeve пурышна чодраш.
Шўм пырткалмым, шўм куаным
Йёсö таче каласаш!
Веран-верыш шинчына,—
Вик Москвашке корнына...

ПОРО КЕЧЕ, МОСКВА!

Эртыш кече, эртыш йўд,
Кок суткат вашке шуэш.

„Тү-тү-түт, тү-тү-түт!—
Кычкыралын,
Кылде-галде, кылде-галде
Муралталын,
Поезд ончык кудалеш:
Огеш нойо кечывалым,
Огеш кане йұдымат.
А кок велне тиде годым
Йогын вўдла йоген кодыт
Порсын олық, пасуат,
Шуко ял ден шем чодрат.

Вончышна ме тымык Юлым,
Вончышна Сурам, Окам.
Да шарналтышна түшкан
Могай вўд мемнан ден уло:
Шуй, Немда, Ошла, Какшан...
Юл чыла деч кугурак,
Юл чыла деч лопкарак.
Тале патыр семынак
Шкенжын вийлан ўшанен,
Вашкыде кая йоген...
Корно мучко мыланна
Павел Искандарыч
Ойлыш түрлө нергенат:
Ушештарыш,

шарныктарыш
Географийым, историйым,
Күшто, мо, кунам лийин...

Муром деке шумо годым
Мемнан дечын тудо йодо:
— Илья Муромец нерген
Те былинам шарнеда,
Каласенит тыланда?
— Каласенит. Шарнена..“
— Лачак тиде кундемлаште,
Караачарово селаште
Илья Муромец илен.
Лийин тудо пешак тале,
Тушман дene чот кредалын,
Чыламат сенен...

Муралталын ик тёр мурым.
Кая поезд чўкалтен.
Мўндыр оғыл вет Шатура“.—
Искандарыч пелештен.
Вот чодра кокла гыч поезд
Чара верышке лектеш.
Тул орала
йыр йўлалын,
Электростанций волгалтеш.

„Тышке Ленин шкеак толын,
Станцийым күштен ышташ:
Торф вий дene электротулым
Москвалан тышеч колташ...“
Утыр талын
шүшкапталын,
Тымык южым сургыталаын,
Москва деке эр велеш
Поезднаже лишемеш.

Йывыртен
ончена ме окнаш:
Йытыра пүнчерла йырым-ваш.
Шуко порт коеда кок велнат.
„Дачный вер,“ — мыланна каласат.
„Ту-ту!“ кычкырен,
мүгирен,
Мыланна ваштареш
Поезд чот кудалеш:
Шижинат ыжна шукто,
Ончалнат ыжна шукто,
Кодо рельс гына муралт,
Эртыш кайыкла чымалт.
Орынрак ме вашла ончена:
Кузерак паровоз деч посна
Кудалеш тыге писын?

„Электричка! — мемнан Искандарыч
Адакат умландарыш.—
— Тудо пеш кугу виян:
Кудло менгым сагатеш
Нимат оғыл, кудалеш.

* * *

Күреналге кава помышым
Кече лекте волгалтен.
Кенгеж мландын күчкү омыжо
Адакат эртөн каен.
Шүм-кылна пыртка ласкан,
Угыч щочмыла чучеш:
Ужына вашке Москвам
Але первый умыреш.
Ме Москва дек толына,
Тудын йүкшым колына,
Кече дene төр нöлгäлтyn,
Тыште-тушто кумдыкеш
Кудыр шикшым түргыкталын
Кермыч түньяк йыр коеш.
Эр-юалге кече дene
Чеверга кумда кава.
Манына ме ик йүк дene:
„Поро кече,
Москва!“

* * *

Чемоданым кидыш налын,
мутланалын,

Ме вагон гыч волена.

Ончена, платформа дене

Сайын чийыше айдеме

Мемнән деке чаклана.

— Экскурсант-влак?

„Экскурсант-влак“.

— Пеш сай, пеш сай, вучена.

Могай вер гыч?

„МАССР гыч“

— Ну, тугеже кайышна.

Мый Экскурсбюро гыч лүмын

Толынам тендам налаш...

Шинчына ме чолгыжалше

Чапле машинаш.

Вот асфальт ўмбачын писын

Чымена.

Эр тарваныше столицын

сылне түшшым

Ончена.

Ой мыньяр кугу порт-шамыч

Кок велнат

Кече дене йыр волгалтын,

Күш нөлтгөт шогат.

Эр кечеш чеверын

Йұлышо олам

Кузалын, брын,

Ончена чылан.

Сай сүретым ужмыла

Шум-кыл пыртқадта,

Уло көргө кумылым

Муро авалта.

Поро кече, поро кече,

Чапле олана!

Тыланет ме Юл вес вечын

Кондышна пеледме кечын

Шерге саламнам.

ОБЩЕЖИТИЙШТЕ

Пеш мотор у порт воктексе

Толын шогална:

Машина гыч писын лектын,

Тушко пурена.

Изирак, гру польем.

Кечывалым тул йўла.

Олымбаке юарлен,

Шинчына чылан.

Ида лүд.

Тиде — лифт, “—

У енга ойла.
 Ты манмеш темдале кноликым.
 „Лайык“ тарванен,
 Пöлемна лүнггалтын эркин,
 „Кыжге“ күш күзен.
 Ме она лүд. Лифт нерген
 Книгалаште лудынна,
 Шке коклаште мутланен,
 Шинчена ме чыланат.
 „Ик этаж“. „Вес этаж“.
 Йýла тул шомак.
 „Кудыт“. „Шымыте“. „Кандаш“
 Чарнышна тушак.
 Чылдыр-чолдыр муралтен,
 Омса писын почылто.
 Лектына ме куанен,
 Ару пöртим ончылтын.
 Корридор—
 пеш мотор,
 Кумдыкеш
 чолгыжеш.
 А күвар—
 пеш яндар
 Йолетат яклештеш:
 Кычыр-кочыр муралта
 Тошкаммет еда.

Волгыдо, йонгыдо
 Комната ару:
 Пурымек, ончалмек
 Лекметат ок шу.
 Кум енлан—кум кровать:
 Тиде—мыланна.
 Галлялан пуэнит
 Комнатым посна.
 Веран-верым налына,
 Чемоданым шындена.
 Тыге мане у енга:

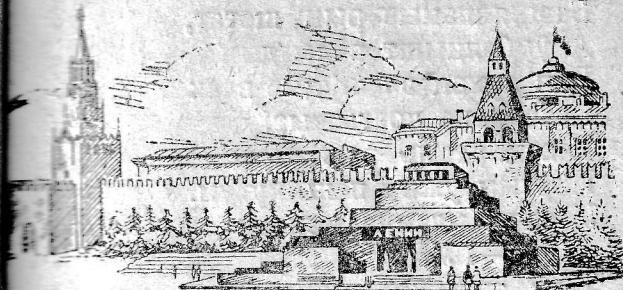
„Изишак каналтыза,
Кап-кылдам тёрлатыза,
А вара экскурсийиш
Каена“.

КРЕМЛЬ ВОКТЕНЕ

Эн күкшö вер Москвасе Кремль
Тушеч коеш чыла түня.
Садлан, Москвашке толшо ең
Эн ончыч Кремль дек мия.
Садлан, меат эн ончычин
Миенна Йошкар площадьыш.

* * *

Мочол жап шоналме вер,
Ончылгочын палыме вер,
Тeve лишнак койылда...
Площадь идым гae тёр,
Площадь олык гай кумда.
Шахмат семын кумдыкеш
Күйм шарымейитыран,—
Тошкалат да мурагтеш,
Пуйто күжö онгыран.

Ваштарешна Кремль шога
Пүтынь мландым ужшо гай.
Тудым пырдыж авырен—
Пеш күкшö да пеш күжгү.
А ўмбалныже түрлем,
Пуйто йёршын пила пүй.
Башня-шамыч йырым-вашак
Часовойла рынг шагат.
Эн покшелне Спасский башня,
Тушто пеш кугу шагат:
Шёртниö стрелка вич минутлан
Иканаште „юрт“ тёршта,
А курант латвич минутлан
Кажне годым муралта.

Башня-шамычрын шогат,
А ўмбалнышт волгыдын
Вич лукан ал шүдир-влак
Кече дене чолгыжыт.
Теве Кремль ваштареш
Пёртыйм ужна пеш кугум.
У енна мланна манеш:
„Тиде—ГУМ.“*
Теве тудыжо—шолаште—
Исторический музей.
Кошар вуйжым күкш кавашке
Виктарен күзө!
Вот Блаженный. Тудым ожно
Озан сеные м лүмеш
Ыштыктеңис Иван Грозный,
„Шарнышт“,—манын курымеш“.

Ончена ме Кремль ўмбаке,
Шүм-кыл шолын пудрана:
Пүйто пеш мотор йомакым
Шке шинча ден ужына.
Калыкнан эн шерге вержым
Шкеак толын ончалат,—

* ГУМ—кызыт түштө РСФСР Верховный
Совет Президиумын секретариатын,

Шочмо мландын тул вуршержым
Утларак кугун шижат.
Элын чапше, элын вийже
Шүм-кылетым ырыкта,
Утыр ончык, ончык ўжын,
Сенгымашке таратын
Шай йўкан мотор курантын
Мурыжо почеш
Шкенжын жапым пүтын мланде
Вискален толеш.

Шогена ме Кремль воктене,
Таче угыч шарнена:
Тыште эн кугу айдеме
Илен Ленин кочана.
Тудын шокшо мутшым колын,
Чын пашажлан ўшанен,
Турлө вер гыч ен-влак толын,
Кутыренят Ленин ден.
Кутыренят чон пыталын,
Шке ачам вашлийме гай.
Шүм воктене кодын оғыл
Ормө йодыш нимогай.
Да Ильичын ушан ойжым,
Поро кумылжым шарнен,
Кажне ең у илыш верчиң

Кредалаш йүмен каен.
Шогена ме Кремль воктене,
Иктым кызыт шонена:
Тыште эн кугу айдеме—
Шерге Сталин ачана
Калыкнан пиалже верчын
Огеш кане йүдым-кечын,—
Нойыде тырша.
Тудын пеш шуко паша,
Шуко тудын шонымаш.
Вет тыгане кугу элым
Модыш оғыл вуйлаташ.
Ала кресло гыч қынелын,
Окнаж дек толеш ача
Да трубкаждын эркын шупшын,
Йошкар площадым онча?
Мемнамат тугеже ужын,
Шыргыжалын саламла.
Ужащ ыле ик минутлан
Тудым, шерге ачанам.
Курымешлан порын-тутлын
Шарнаш тудо ужмынам.
Но пашаже тудын шуко,
Кызыт лектын огеш шукто
Мемнан дene кутыраш,—
Тидлан ок лий ёлкёлаш.

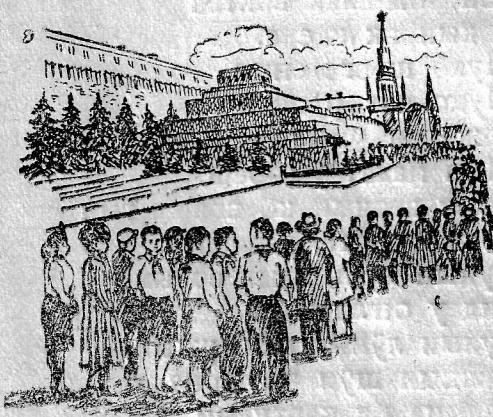
Палене ме: шочмо Сталин
Кажне еным, кажне ялым
Пүтын элыште пала,—
Нунын верч гына ила.

* * *

Кугу пырдыж воктен,
Изи кож-влак воктөч
Эркынрак каена.
Шуко шерге енна,
Шуко патыр онна
Кож уан ўмылеш
Шып малат ўмыреш.
Эрык верчын кө возын гын
Кредалмаште, пашаште,
Нунын лўмыштым возымо
Яндау оналашке.
Нунын лўмыштым ужын,
Кажнын шўм чытырна.
Налына ме картузым
Ик енгла чыланат.
„Калыкнан эрык верч
Курык семын шоген,
Возында, шўмбел-шамыч,
Колымашым сенген.

Нигунам огеш мондо
Шемер калык тендам,
Шүм воктенже возен
Тендан шерге лўмдам".

* * *

Теве тыштак курен мавзолей...
Эл покшелне шога шып гына.
Кажне кечын, шўм-кылышт йулен,
Тышке ен-влак олян погынат.

Иошкар площадь тунам темеш тич—
Кужу очередь мучко шуйна.
Кажнын ушышто икте—Ильич:
Эрыкна, шўмбелна, кечына.

Ен-влак дене пирля ошкеден,
Мавзолей омса дек миена.
ЛЕНИН"... вич буквам вашкыде,
Йўк лукдегеч мяат лудына.

Эре волгыдын йўлышо лўм,
Эре илыше кече гай он...
Кузе писын пыртка кажнын шўм,
Кузе талын йўла кажнын чон.

Но иктат огеш тошт пелешташ,
Огеш шокто шижде лекше ой,
Менге семын шога часовой,—
Келте омым аралыше йолташ.

Теве мрамор тошкалтыш мемнам
Эре ўлык да ўлык волта.
Ме шыпак каена. А шўмна
Он гыч лектын вочашла кўлтка.

Яндау колоткаште онна.
Пуйто неле пашаш нойымек,
Иошкар кўлчыкым эркин тонгед,
Изишлан тышке возын канан.

Ойыпан тул шинчажым күмен,—
Ең-влакнам ончалаш огеш поч.
Шуко шонышо вуйжо йүкшен—
У деч у шонымаш огеш шоч.

Нарынчалге ла́сса түсшымат
Веселан шыргыжмаш ок левед.
Чоныш вочио тулан мутшымат
Мыланна пелештен огеш керт.

Тодылтеш кумылна. Шинчавүд
Мемнан шүргышкө эркын возеш.
Ой Ильич, тыйын тыршыме верч
Мемнан эл гычын юмын шем йүд.

Мыланна пеледалтын күшкаш
Эрык кечим чүктен коденат.
Садлан тыйын лүмет курымаш,
Илыш кече—чыла енланат.

Ужар френчыште орден йүла.
Колоткам калык шүм леведеш.
Кажне ең тыште угыч шижеш:
Онын чапле пашаже ила!

Да меат, уныка-шамычет,
Ужар вуйым тылат савена.
Да меат, уныка-шамычет,
Тыйын семын илаш тыршена.

Колотка йыр олян савырнен,
Мавзолей гычын ме лектына.
Илышлан, шиаллан ўшанен,
Кремль веке адак ончена.

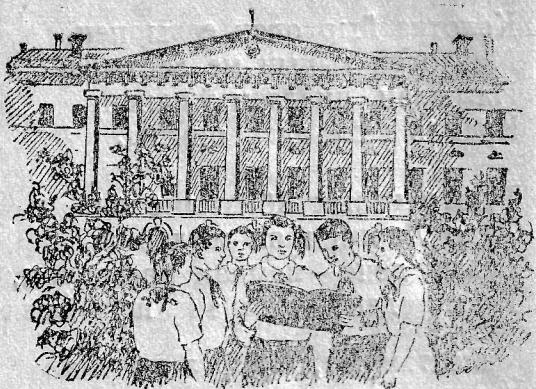
Тушто калык йёрратыме он.
Тудо Ленин гаяк мыланна.
Тудын дене—мемнан рвезе чон,
Тудын дене—мемнан шүм-кылна.

Мале тамлын, шүмбел кочана.
Үшан кидыште тыйын пашат.
Тыйын знамям моштен кучена,
Тудын ден сенена кеч күштат.

Башнылаште йүлат чапланен
Йыр волгаглыште мотор шүдүр-влак.
Чыланат ончена куанен
Элын шүмжым—Кремльым адак.

И. В. СТАЛИНЛАН ПÖЛЕК-ШАМЫЧ ВЫСТАВКА

Революций музейиш миймеке
Чапле выставкыш ме пурышна.
Түриб вер гычын толшо пёлекым
Ме тунам ончышна.

Тұнға мұчко ила шемер калық,
Сталин оның моткоч йөраратен,
Вот садлан шүм пәлекым погалын,
Тудын деке колтен.

Мо гына уке түшто? Чылажым
Каласен мошташат огеш лий.
Тыште—калықын күмыл сасқаже,
Йөратаалме шүм вий.

Калық уш дең талант тыге кертын
Кеч момат ыштен сайын, устан.
Тулла йұлышб, лывырге кердым
Пәлеклен Дагестан,

Тудын пейтgyде, сай кид кучемжым
Түрлө кү йытыран түзатен.
Тугаяқ чапле керде воктенже —
Златоуст пәлеклен.

Үстембалне, кумда пырдыжлаште
Экспонат воктен вес экспонат.
Теве түрлө оружий коклаште
Боевой автомат.

Тудым калық лўм дене,
войнаште
Сенғымеш кредалаш товатлен,
Шерге онлан тулан кечилаште
Столица пуэн.

Партизанский пычалым ончалын,
Абдрахман куәнен эше чот:
„Лач мыйын охотник пычал гай...“
... Ойла экскурсовод:

— Курыкла дең фронтла гочын толын
Тиде шерге пәлек Сталин дек.
Эрык верчын кредалын, шүм шолын,
Югославец колтен.—

Мемнан гаяк йоча·шамыч дечын—
Юл воктөч тышке толын альбом.
Түштө возымо: „Сеныеме кечын
Тыланда, Сталин он,

Колтена ме шкенан тау мутым.
Ончен лекса изи пёлекнам:
Возышна шкеак почеламутым,
Сүретлам ыштышна.

Ыжна му ала сылне шомакым,
Саяк оғыл ала сүретнат,—
Ида вурсо: тунем шуына гын,
Чаплынрак ыштена..“

Пёлек·влакым—мотор деч мото-
рым—
Ончена чыланат йывыртен.
Ужына пешак чапле коверым
Теве пырдыж воктен.

Тудо порсын ден түрлымө сылнын,
Түштө возымо: „Сталинлан чап!“
А покшелне сүрет: шортнын
йылгыж,
Онча Сталин ача.

Пеш торасе кишилакыште, степыште,
Уло кумылын, вийжым пыштен,
Илышлан куанен, сай пёлекым
Узбечка ыштен.

Түрлө, түрлө вургемым, ўзгарым
Онченат, возенат от пытаре.
Икте весе деч сылне, сёрал—
Ойлашат ялт ёрат!

Түтыран, толкынан тенгиз гочын,
Пеш кугу курык·шамыч гочат
Калык·шамыч яндар чоным почын,
Сталин оным ончат.

Тудын чын пашажлан ўшаналын,
Тудлан таум алал каласен,
Шүм пёлекым поген шемер калык
Сталин деке колтен.

Тыште уло гуцулын костюмжо,
Белоруссын шортнян книгажат.
Да индеецын сар годым пумо
„Онын ушым“ ужат.

Тиде ушым—изи, шөрге погым
Нигёлан ушшалаш күштен оғыл

Индий калық тунам.
„Лачак Сталин ушалже пайремлан.
Шкенан вождьлан, вуйлатыше
енлан
Тудым ме шотлена.“

А мучашлан ме ужынна „чудым...“
— Кукурузым, манна, палена.
Мом ончаш? — Каена эртен тудым.
„Шогыза,—пелештат мыланна.—
Кертыда мо иктажым те лудын
Теве тиде парчаште гына?“

— Мом лудаш? Нимоат уке тушто...
„Микроскопыш ончалза“, — ойлат.
Ончал колтышна, — э-э... тушто—
Томаша, асамат!

Тореш-кутынъ шыри-вури койыт
Шуко подпись, фамилий-влакат.
Ик парчашке тунар шуко ойым
Возенyt—örat!

...Тыште улшо мотор пёлек влакым
Ончышна йывыртэн, куанен.
Шұм гыч лекше, эн шерге шомакым
Каждыжат пелештен:

— „Тыште—калықын волғыдо кү-
мылжо,
Тау мутшо, ұшанже—чыла.
Тыште—калықын преданный ул-
мыжо
Эн шұмбел ачалан.

Сталин он! — Илыш вий, илыш
кече!
Калык-влакым нөлталше айдем!
Коммунизмын мотор жапше верчын
Шуко иле шұмнам ырыктен!“

ЭН МОТОР СТОЛИЦА

Ме Москван пеледше түсшым,
Төр уремжым, сылне вўдшим,
У кўваржым,
сай бульваржым
Машинашке шинчылтен,
Кечегут коштна ончен.
Мемнан дене
академик—
Чал ўпан, шыма учений.
Каласкалыш уло чонын
Тудо түрлым шарналтен.

— „Пеш кужу Москван историй—

Кандаш курым гоч шуйна.
Тудын чапшым курым дene
Летописец влак возеныг,—
Тунемашна мыланна.
Тиде возымым тунемын,
Кодшо жапым палена.

Тыште пич чодра гүжлен,
Пире урмыжын кастен,
Шучкын шортын ўнтö.
Койын оғыл кечижат,
Шып йоген Москва вўдшат,
Шып йоген Неглинка.

Пален оғыл ик енат
Тиде тымык лукым.
Толын тышке иканы
Юрий Долгорукий:
Нине кок вўд ўмбадан
Крепостьюм ыштен,
Ончыклык кугу Москван
Негызшым пыштен.

Тиде годым
Илюш йодо:

„Кушко йомын вес энгерже?“

Чын, тышак Москва вўд кодын.
А Неглинка—рок йымалне.
Пеш кугу трубашке налме:
Шкенжын семын тек йога,
Ок мешае мыланна...

...Жап эртен. Москва кугемын.
Кушкын волгыдо чапшат.
Тошто Русын шўмжö семын
Вийм чумырыш тышак.

Лач тунам кугу вий дene
Толын тышке сут Батый.
Янлык гае шыдыж дene
Йўлалтен Москвам Батый.
Кў ора, шемалге ломыж
Тиде верым петырен.
Руш айдемын поро чоныш
Тале шыде чумырген:
Уло вийын, уло шўмын
Шкенжын чапшым, шкенжын
лўмжым—

Чон йёратыме Москвам
Адакат нёлтэн тунам.
Пеш кужу Москван историй,—

Лийн шуко кредалмаш.
Но виян кредалме корным
Уто огыл шарналташ.
Вет Москвашке опкын семын
Толеден мынтар тушман.
Тунам шем пыл нугыдемын,
Петырнен кечат жаплан.
Лачак тале руш айдеме
Вуйым ыш пу нигёлан.
Тарватен изак-шолякым,
Уло шыдым чумырен,
Патыр вий сенгаш каен.
Лач тышакын
ситмыж ляхын *
Умыржо пытен.
Лач тышакын чапше йомын
Бонапарт Наполеонын:
Шакше вуйжым утарен,
Куржын вүржым юктарен.

Шуко лийн кредалмаш,
Шуко лийн сенгымаш.
Арам огыл вүр йоген,—
Русь нөйттүлт, виян шоген.

*) Польский интервент-шамычым ожно түге
лүмденет.

Революций ўжара
Сенгымеке шучко вийым,
У Москвана утларак
Калык-влаклан шерге лийин.
Тыште—эрык мландын шүмжö,
Тыште—чиң пиал памаш.
У Москван волгалтше лүмжö—
Чапле сенгымаш.
Арам огыл Москва дене
Моктана совет айдеме.
Тыште Ленин пашам ыштыш,
Тыште Сталин он ила.
Нуно чапле корным почыч
Калык-влаклан курымлан.
Вет тышакын Пушкин шочын,
Тыште Лев Толстой илен,
Сылне мутлан корным почын,
Максим Горький мутланен.
Чапле музыкым Чайковский
Лач тышечын шергилтариш.
Тул шомакшым Маяковский
Лач тышечын йонгталтариш.
Эрык эл виянме семын
У Москва шоген уэмьин:
Йёршын түсүжö вашталте,
Тошто кодшыжо сенгалте.

Теве тыште күп улмаш—
Йырынчык лавра пыжаш.
Асфальт дene вельме
Кызыт плошаль чаплана.
Шошо, шыже, теле ма—
Ок пиж ынде машина.
Тыште чыве вўта гане
Порт улмашын кумдыкеш.
Кызыт зданий же могане—
Ончалат—упшет возеш!
Чапле зданий шамыч дene
Кугешна Охотный ряд.
Күчк жапыште нöлтеныт
Мочол пёртym — ялт брат.
Вот „Москва“ гостиница,
Вот Совет Министров порт..
Патыр семынак нöлтальтыныт
Кече дene тёр.
А Москва энерын сержым
Йыр левед шынден гранит.
У олам—элнан чевержым
Түзаталын калык кид.
Раш шукташ кугу пашам
Мудрый Сталин шке тырша.
„Чапле лийже эл столица! —
Сталин чўчкидын ойла.—

Тудын угыч шочшо түсшö
Келшыже совет эллан.
Тудым ужын калык-шамыч
Шкес олашт дene моктанышт,
Тудым ужын кумыланышт
Сенымашлык пашалан“.
Миллион ең пылла койын
Шукташ ниже тиде сыйм.
Мочол у гигантым ыштышт,
Нöлтышт шуко у портлам.
Мочол сай кўварым ыштышт—
Пеш кугум да йытырам.
Тыгеракын
географий
Туныктен улмаш:
„Юл йога кечивал йымаке,
Ок логал Москваш“.
Сталин мане:
—Ме тыгане
Тöрсир-влакым тöрлена,
Юлын вўдшим,
ныжыл йўкшым
Ме столицыш кондена.—
Тунамак паша тўнгле,—
Эн кугу, мотор каналым
Пижынг ышташ.

Ынде Юл Москвашке пурыш,
Уто вўдшым тудо пуыш
Калыклан полшаш.
Пароходеш шич тышакын,
Күш шонет—каен кертат.
Чал пўртўсын тёрсир-влакшым
тыгеракын
Большевик-влак тёрлатат".
Шуко, шуко чапле верым
Ончышна ме таче ёрын.
Кумыл нўлтын, куанен
Мыланна чыла нерген
Академикна ойлен.
Пеш ушан, шара шинчаже
Рвезе енгынла йўла.
Ниялталын чал пондашым,
Волгыдем ойла:
„Чапле лийын, сылне лийын
Пўтынь калыкын Москва.
Волгалталын кажне ийын
Утыр чот пелед шога.
А умбакше, эргым-шамыч,
Тудо эн кугу лиеш.
Коло-кумло пачашанак
Ятыр зданий ышталтеш.
Сад ден парк олам тўрлалыт—

Уш кандарыме вер.
Да, Москва лиеш тўнялан
Эн мотор, чевер!
Тудо чапле кечылаште,
Тудо сылне пагытлаште
Кўлешан лияш теат
Ямдыйлалтса кызытак.
Чапле, чапле сенъимашым
Тыланда мый желатлем.—
Кызытеш чеверын.“ Кид кучен,
Тудо шинче машинашке.
Колтышна ме ужатен.

* * *

Кенгеж мўкшла
Москва гўжла,
Енг-влак йўкеш
Мура, шолеш,
Авто-влакат
Выжген, шўшкен,
Тышкат-тушкат
Эртат вашкен.
Ик пачашан,
кок пачашан
Кая троллейбус ўчашал,

Шемалге түкүжым нөлтен,
Эрта асфальтам кожыктен.
Йонгыртата йошкар трамвай,
Манеш дыр: „Корным пу давай!“
Кок велым калыкше эрта,
Пашан-пашашке ошкеда.

Кумда урем покшечын шелме,
Ош линий мучко шуйналтеш.
Каят шолашыла вес велне,
Каят пурлашке тиде веч.
А пыодыжлаште тул реклама
Волгатын, тёрштылын йўла.
Могай кино уэш лекталым,
Могане у сатум ужалым
Енг-шамычлан ойла.

Шогална урем лукышко —
Ок лий вес век вончаш.
Ну мом мланна ышташ?
„Ончалза, теве будкышто
Милиционер йолгаш,
Туд деч каен йодман“, —
Пелештыш Абдрахман.
Каласыш Искандарыч:
— Огеш күл коштедаш.

Пашаже тудын ятырыс,—
Огеш күл мешаяш.
Туркалтена изишак,
Сигналым вучена.
Ончалза, урем тичак
Енг-шамыч машина,—
Чылан шогат,
Чылан вучат,
Вучаш күлеш мланнат...

Вот күртньё менге вуйышто
Йошкар тул волгалтеш,
Эше ик пел минутышто
Вот нарынче лиеш.
Кунам ужаргын койо,—
Тўжем енг, машина,
Вўд семын урылт шолын,
Тарванышт чыланат.
Меат уремым вончышна,
Ошкедена содор.
Сигналын лўмжым палышна,
Улмашын — „Светофор“...

Машина толеш умбачын—
Шўлаш неле юж—
Тудо енгым ок нанггае,

Грузымат ок шупш:
Ырыше асфальт ўмбаке
Вўдым шыжыкта,
Пич-пич шокшым, пич-пич южым
Тудо йўкшемда.
— Галя, ончыко ит пуро,
Чывылгет вўдеш,—
Галям кид гыч шупшылалын,
Абрахман манеш.
„Нимат оғыл,—мане Галя,—
Изишак күшкам“.
Машина кая эрталын.
Вўд шыжа, шўшка,
Шонанпyllа кечеш модын,
Тудо волгалтеш.
Мо вара? Шўлаш мланнаже
Ласкарак лиеш...

* * *

Ме ончена
Москвич·влакнам,
Ме ончена
Кугу Москвам.
Эше ласкан
Пыртка шўмна,
Тунам яндар

Шомак шочеш
Элна лўмеш,
Москва лўмеш:
Рвезештын толат,
Патышештын күшкат,
Йёраталме Москва.
Тыйын чапле лумет,
Тыйын шокшо шўмет
Эн мотор, Москва.
Ўмбалнет лай мардеж
Йывыртен шуалеш,
Ўмбалнет кечыжат
Йёратен ончалеш.
У пеледше саска
Пеледалтын ласкан,
Тыйым йыр леведеш,
Эн кугу Москва!

ЙОМАК ОҒЫЛ, ЧЫН ШОМАК

Кё манеш, тиде—чапле йомак?
Тиде чын—эрык мландын асуjo.*
Но мемнан огеш сите шомак
Тыланда каласаш чыла ужым,

* Асу—сынде, мотор.

Тудо ең ужын оғыл Москвам,
Кө метрошко пурен ончен оғыл:
Тудо ең огеш ынле Москвам,
Кө метро поездеш шинчын оғыл.

Пеш кугу „М“ буквa волгaлтеш
Ойыпан шүдýр семын торашке,
Мочол калык пура да лектеш
Комдық почмо янда омсалашке.

Искандарыч мане:
— Пурена метрошко
Да Москва йымалне
Ончена ме коштын.

* * *

Мочол волгыдо—öрмаш.
Мочол лампочка йырваши,—
Тул аршашла койыт.
Тиде чапле волгыдеш
Түрлө мрамор чолгыжеш
Шийын, шортнын, тойын.
Күшто улымын ялт мондет,
Сай дворецыште шонет.
А мемнан үмбалын кызыт
Пеш кугу ола.

Шуко миллион айдеме,
Күкшата пört-влак.
Тугак писын, мүгырен
Машина-влак коштедат,
Мләндымам волгалтарен,
Онча шокшо кечыжат... /

Ең түшкашке ушнена,
Ме умбаке каена.
Теве шкаф-влак шогедат.
Тиде шкаф мо? Автомат!
Автоматын шелшышке
Ший оксам колтет,
Да билетын лекмыжым
Пырт гына вучет.
Шылт-шолт, шолдырдок,
Шыр-р шокта,
Сур билетым тунамак
Ончыкет пышта.

Куанен,
мутланен,
Ме умбак каена.
Шинчана модеш веле—
Кок векат ончена.
Тыште йырым-ваш ару,

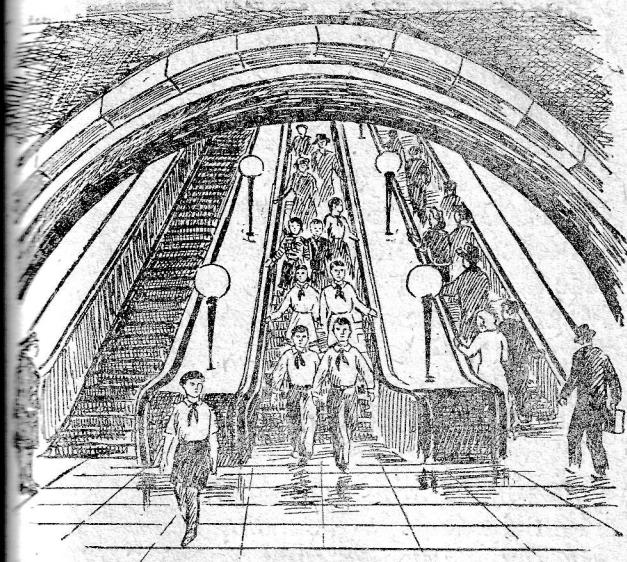
Күштырам йёршеш от му.
Тыште шокшо кеч кунам,
Тышке йүр ок вите,
Тышке лум ок вите
Нигунам.

„Ой йүмем моткочак шуын,—
Галя пелешта.—

Йүштö вüдым изиш мусын
Подылшаш ыле“,—шоктä.

„Йүмбö шуын? Моvara!—
Искандарыч кутыра.—
Мыйынат логар кошкен.
Кайышна вашке!“

Ме умбаке каена,
Ме буфет дек миена.
Волгыдо, кугу буфет,—
Йü да коч тый мом шонет.
...Йогын вüдла йогышо
Теве эскалатор.
Тудын нерген школышто
Лудынна ме ятыр.
Тайныштын лўнгатышла
Коштедат тошкаптыш влак:
Икте ўлыкё вола,
Весе күшкыла кўза.

Тый шогал да шого веле,
От шиж нойым, от шиж нельим—
Кўлеш кўшкила кўзет,
Кўлеш ўлыкё волет.

Вот платформыш волена,—
Поезд толмым вучена.
Чапле рельс-влак кок велнат
Чолгыжал кият.

Мрамор пырдыж күмдүкөш
Шолдыр буква коеш.
„Комсомольская“,—чылан
Лудына түшкан.
Да маршрутим
сайын лудын,
Күш кайшашим палена.
„Киевский вокзал деке
Каена,
Мләндүмбаке поезд лекым
Ончена“,—
Павел Искандарыч
Воштылал ешарыш.

Флажокым кидыш налын,
Йошкär картуз упшалын,
Платформышто тыштат-түштат
Дежурный-шамыч коштедат.
Умбач толеш
Лыжга мардеж,
Шыман гына
Шүргеш перна.
Туннель гыч лекте мүгырен
Кандалге поезд тунамак.
Куатлын, „кожге“ шүлалтен,
Чарнен шогале лач тышак.

Ик кид дene почмыла
Омса-шамыч почылтыт.
Лектыт ең-влак мутланен,
Вагонла гычын вашкен.
Пурышна вагонышко,
Шинчына диванышке.
Кызыт кажнын чонышто
Мочоло куанлыкше!
Чапле пеш
вагонжат,
Чолгыжеш
кеч можат,
Ший воштончышла йўла,—
Пеш ару, вессела.

Ик кид дene чўчмыла
Омса-шамыч чўчылтыт.
Нарынче флажокым
Үдир ең лупшале.
Теве эркын-эркын
Поезд тарванале.
Тул орала йўлен-модын,
Йыл-юл койын станций кодо,
Поезд утыр талышна,—
Ме туннельыш пурышна.
Чўкалталын, муралталын,

Шепка семынак рүпшалтын,
Тале поезд кудалеш.
Лач мардеж гына шўшкалын
Кок велан кодеш.
Пел секундлан чыла тулжым
Иёрыкта.
Шке йолташын толым ужын,
Шўшкалта,
Теве тудын ваштареш
Поезд—весе—кудалеш.
Мемнан поезд эркышнале,
Станций дек миен шогале:
Сылне пешак йошкар мрамор,
Ойленат от мошто.
Садланак дыр тудын лўмжё
„Красные ворота“.
Адакат тарваныш поезд,
Утыр ончык кудалеш.
Йёршинақ кандалгын койын,
„Кировская“ волгалтеш...
Чапле, чапле станций-влакым
Почела коден,
Поездна кая умбаке,
Мланде рўдым сурғыктен.
Вот „Дзержинская“ кодеш,
Вот кодеш „Охотный ряд“.

Икте, весе—сылне пеш,
Ойлашат ёрат.
„Библиотека Ленина“
Станцийш шумек
Поезд гыч платформышко
Лектын кодна ме.
Волгыдо туннель дене
Ятыр годым кайышна.
Кок тошкалтышым кўзен,
Үлыкё ме волышна.
Лектынна „Калининская“
Станцийш тыге.
Шична угыч поездыш
Эркын вашкыде.
Кудална ме мардеж семын
Ончыко адак.
Сай деч сай да волгыдо
Кодыт станций-влак.
Йыр волгалте
ошын койын,
Вўд ўмбаке
лекте поезд.
А кўвар йымалне
Вўд лўнгталтын чот.
А кўвар йымалне
Канде пароход.

Иырым-ваш коеш Москва,
Гүжлана, шолеш.
Чевертен кумда кавам,
Кече шыргыжеш.
Күвар гочын поезд вончыш,
Пуйто тудым висыш
Да туннельыш—мланде лончыш—
Пурен йомо писын...

...Лекна угыч уремлашке,
Куаналың, воштыл.
Ойлена шкенан коклаште
Ужымнам метрошто.
Тудым ыштыме нерген,
Шуко тыршыме нерген
Павел Искандарыч
Сайын умландарыш.
— Метростройым ыштымаште
Уло калыкна полшен.
Сай дворецым чонымаште
Уло калыкна тыршен.
Шуко пыштыме пўжвўдым,
Ненче рокым лукмо.
Шолын лекше мланде вўдым
Кылмыкталме шуко.
Кредалмаш каен йўд-кече

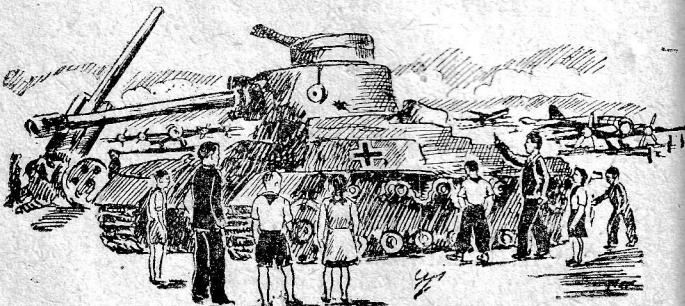
Кажне метр корно верчын.
Тушто, мланде кўргыштö,
Кў ден рокым кўргынчын,
Тушто, мланде рўдыштö,
Пулвуй таныт вўдыштö
Шоғыш строитель-влак
Шижын улыт эреак:
Кузеракын Сталинын
Нунын верч коляныме
Поро шонымашыже
Ужын сенгымашышке.
Сталинын ўшаныме
Лазарь Моисеевич
Вет пашазе-шамычым
Луктын неле-йёсö гыч.
Садлан тудын лўмжö дene
Метронам лўмденыт.

* *

Да, метро—мотор поянлык,
Чапле чынжымак.
Тиде сылне йомак оғыл,
Тиде—чиң шомак.

ТРОФЕИНЫЙ ВЫСТАВКЫШТЕ

Ме Огечественный сарым—
Ныл ий йўлышо пожарым—
Она мондо нигунам.
Сенгышашке корным почын,
Неле гочын, йёсё гочын
Кузе толын калыкна,—
Каласкалыш мыланна
Шонғырак эккурсовод.
Шем крестан,
Тўрлө янлык сўретан,
Тыште шуко самолет,
Шуко пушка, шуко танк,—
Пуштмо опкын семынак
Чыланат йымен шогат.

„Нине шем орудий шамыч
Ола·влакым шалатенyt,
Нине „мессер“, юнкерс·шамыч“
Колымашым йыр ўденыт.
Шучко ўмырыштым пўчкин
Калыкын куат.
Ынде енг·влаклан ончаш
Тыште шып шогат.

Йодо Галя:

„Молан пирым,
Молан тигрым сўретленыт?“
— Тигр, пире
Йўйт вўрым.
Нунын шучко тўсышт дene
Немец·влак мемнам шоненыт
Лўдыкташ.
Но мемнан совет салтакым
Нимоден ок лий сенгаш,
Айста тидым раsh палаш
Каена ме чын шомакым
Колышташ“.

Пеш кугу, шем танк воктёне
Енг·влак шукин погыненыт.
А военный вургеман

Түрлө-түрлө орденан
Ең каласыш нунылан:
— Ныл ий ончыч тиде лийын.
Белгород воктен.
Чумырен куатле вийым,
Немец бойышко вашкен.
Тудо шокшо июль кечин
Мланде лүнгыш толкынла.
Мемнан деке немец вечын
“Тигр-шамыч” толынит.
Толыт нуно курык семын,
Шогалдеак лўйкален.
“Нимогай снаряд ок сене”, —
Манын немец моктанен.
Нунын толым мый окопышто
Шыде темын онченам
Да ўшанле бронебойкышко
У снарядым пыштенам.
Самый тиде, тиде танк
Толын мыйын ўмбакем,
Тунам ыле куатан,
Кызытше йўкшен.
Бронебойкым виктышым,
Лўйышым лўдде.
Танк ок чарне. Ик тутыш
Толын кўдыргтен,

Мый корангым ѡрдышкő,
Шўм йўла, кыра.
Ынде вигак бортышко
Лўйышым турा.
Танк шогале. Шикш авалтыш,
Нале тул ора.
Тиде ыле лач тўнгалтыш,
А вара... вара
„Фердинандым“, „Тигрым“,
Да „Пантера-влакымат“
Йўлалтен, шалатылын
Мочол оптышна тушак”. —
Лудына ме шем бортеш
Ош чия ден возымым;
— „Тиде танкым шалатен
Старшина Изосимов“.

* * *

Ме умбаке каена
Да трофейым ончена.
А мемнан экскурсовод
Ойла угыч мыланна.
„Тиде— „Юнкерс“ самолет.
Ынде ок лук шучко йўкым,—
Ок тарване курымеш.
Тудым летчик Талалихин

Йўдым, пеш кугу боеш,
Москва воктен
Таранитлен,
Шанчаш гаяк
Волтен шуэн.
Тудо пагыт ыле шучко.
Тунам пўтынъ мланде мучко
Миллион шинча ончен,
Миллион вуйуш шонен:
— Кунамрак Совет Москва
Шалата тушман тўшкам?

А Москва воктене
Шолын кредалмаш.
Кок вий азыр семын
Пижын ултыт ваш.
А Москва ўмбалне
Немец чонгештен.
Утыр чот шыдештын,
Бомбым кышкеден.
Тендан гаяк йоча-шамыч
Бомбым йёрыктеныт,
Аралаш мотор столицым
Калыклан полшеныт...
Немец-влак сенгаш шоненыт,
Уло вийым чумыреныт

Да столица дек миеныт
Кум вечат.
Тўжем йўқын кычкыреныт
Йўд-кечат:
„Налына вашке Москвам.
Красный площадеш тунам
Ыштена кугу парадым,
Лачак тиде кечилан
Гитлер игыже-влаклан
Пуэда наградым.
Тиде жаплан Ленинградым
Налына.
Пыштена чыла куатым:
Ме тенияк сенгена“.

Тиде годым Кремльышке,
Шкенжын кабинетышке,
Полководец-шамычым
Сталин он поген.
Да Москвам аралыме
Планым шерын-лончылын,
Тудо кангашен.

Тиде годым фронтышко,
Москва йыр окопышко,
Чыла элын лук гычшо
Толеден войска.

Ик йўк дене маныныт:
„Сенгена тушманым ме.
Нигунам ме немецлан
Она пу Москвам“.
Кредалмаш уэш тўнгали,
Мланым сурғыктен.
Ынде вес мардеж пуале,
Вес увер шоктен:
Йошкар Армий немецым
Вуй гычын кырен,
Тудым поктен Западыш,
Пытарен.
Чапле, чапле сенгымаш
Лач тышеч тўнгалин.
Совет калык курымаш
Чапым шканже налын.
Эн куатле сарыште
Илышнам утарыше,
Чыла нелё корнышто
Сенгымашке кондышо,
Пеш устан вуйлатыше,
Элым кумылангдыше,
Сталин ачалан
Алал чонын ме чылан
Таум ыштена.

КАЙЫК ДЕН ЯНЛЫК-ВЛАК КОКЛАШТЕ

Тўрлө йўкын кычкырлат.
Тўрлө семын мўғырат,
Когоқлат,
кыдеплат
Шуко, шуко кайык,
Шуко, шуко янлык.
Ме книга гоч ончычат
Нуным сайын палышна:
А зоопаркыш мийышнат,
Нуным, илышымак, ужна.

Шогылтеш индийский слон,
Луман курыкла коеш.
Кугу капше мынъяр тонн
Нелытан лиеш?
Моло семын писын коштын
Тудо огеш мошто.
Тудо эркын тарвана,—
Пуйто пеш кугун шона.
Котырем гынат вет слон,
Пешак поро тудын чон:
Енгым огеш тўкё,
Ок лук щучко йўким.
Уштёрвоштырим нұмалын,

Слон воктек миен шогале
Күкшата капан айдеме:
Пеш кугу гигант воктен
Лач курчакла койылден.
Слон шыман гына ончале,
Эркын хоботшым шуяле,
Еңим хоботыш шында,
Шке ўмбакыже нөлта.
Кумда тұпысо пурасым
Ең ўштеш.
Утыр ласкаракын
Слонжо ончалеш.

Вот изи гына шакал—
Вўрлан темдыме, осал.
А пошкудыжо гиена,
Тудын гаяқ олқын.
Ынде клеткыште киенyt
Урмыж-урмыж коктын.
Теве шортньö рывыж
Игыж ден модеш.
Тумо вуй гыч йывышт
Луйжо ончалеш.

Кече күшыч, вуй ўмбачын,
Шырата пеш чот.

Тыгай годым вўд йымачын
Ок лек бегемот.
Лач кўжгў, лопка шем тупшo
Изишак коеш.
Нелмаш семын вўдым шушпыл,
Толкыным луктеш.
А гранитный серыште
Омым ужын крокодил:
Тудо ючмо верыште,—
Йогын вўдшo Нил...
Кече дene чot улнен,
Патыр лев мален.
Тигр уэштеш,
Каналташ возеш.
Лачак пире—кужу поч,
Каналташ ок воch,
Лук гыч лукиш коштеда,—
Шыде пеш шинчаже.
Коклан урмыжын колта,
Лўдикталын кажым.
А маска? Мо маска?
Тудо ең деч огеш лўд.
Мала шудышто ласкан,
Лач шокта нер йўк.

Түрлő янлык, түрлő кайык,
Койыт кажныже онгайын:
Икте енгым воштылта,
Весе йёршын ёрыкта.
Вот жираф могай күкшү,
Пеш кужу вет тудын шүй.
Вуйжым күшкө нöлталеш,
Вик пущенгэ гоч ужеш.
Теве кенгуру—
Йыштыл лекше гай ару.
Тудо иге-влакшым
Пешак йората.
Арален, мешакеш
Нуным коштыкта.
Шонго-шонго шимпанзем
Палена чылан.
Ала мом шинча возен
Мланде ўмбалан.
Страус—пеш кужу йолан—
Ончылт шогылтеш.
Зебра—олача тупан,
Имныла коеш.

Кенета ме колына,
Кайык енгла мутлана.

„Мо тугай?“

— Попугай.

Мом ойлет — кутыра:
Койдарет — койдара,
Онгарет — онара.

Арам оғыл южо енгым
Маныт — „попугай“:
Чынжымак вет южо енын
Койышшо тугай.
Райский кайык ден павлин
Тунар улыт ковыра,
Ойленат мошташ ок лий,
Возенат мошташ ок лий:
Нунын пеш мотор вургемышт
Шинчамат йымыктара,
Лач йомакысе гай чиемышт
Кажымат ёрыктара.

Кү ўмбалне шинчылтын
Да кок веке ончылтын
Курыкلاште илыше,
Лўддымё орёл.
Тудо неле жапыште,
Кеч могае кредалмаште
Игыж ден пыжашыжлан
Эн ўшан орол.

Поэт-влакын моктымо,
Кечывал веч кондымо,
Пешак писе, күштылго
Лань—сүрет гай йытыра.
Чыла түрлө янлык деч—
Тигр деч, шурманыш деч
Тудым йолжо угара.

Пешак сылне ер ўмбалне
Кайык ярминга түңгалын:
Түрлө комбо, түрлө йўксө,
Чайка, лудо-шамычат
Куаналын, уло йўкын
Ешышт дене моктанат.
Лачак сүмсыр пеликан
Коеш шкетын шўлыкан:
Модын юарлашы же
Але иғыже уке,
Вўд воктен йолташы же
Шып шинча пўктен.

* * *

Шуко түрлө янлыкым,
Шуко түрлө кайыкым
Кечыгут зоопаркыште
Коштна ончеден.

Тиде йўк-йўаныште,
Тиде кугыжаныште
Вик манаш гын, мыланна
Чылажат келшен.
Түрлө-түрлө вер гычын—
Кўкшо курык сер гычын,
Тенгиз дене ер гычын,
Джунгли ден кожер гычын
Нуным тышке кондымо.
Да тышак вераныныт,
Күшкыныт, иганыныт,
Шоҷмо верышт семынак
Тышакат тунемынит.
Нуным тачс ончышна,
Шуко уым палышна.

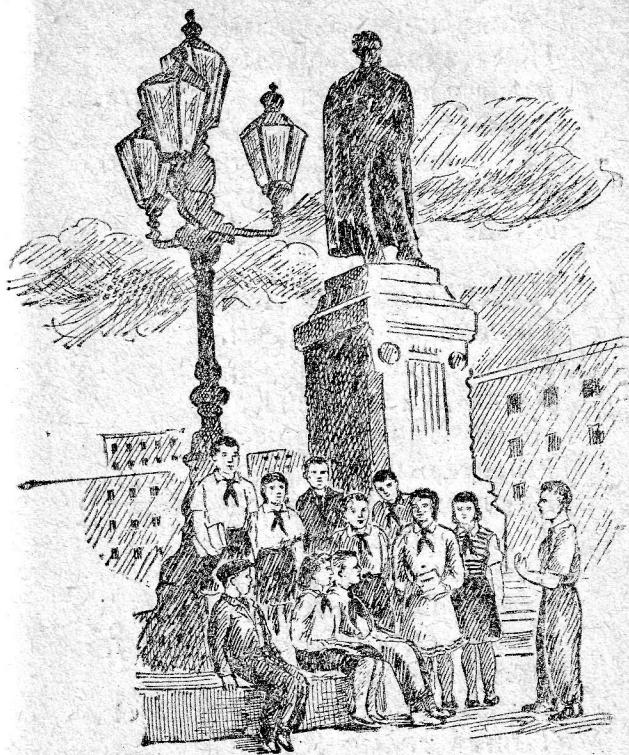
ПУШКИН ДЕНЕ ВАШЛИЙМАШ

Колыштса те, лудшо-влак,
Эше иктым ойлена:
Кузерак ме Пушкиным
Ужын улына.

Порсынла ужарғыше
Пеш мотор бульварыште

Ең-влак гүжланат.
 Нунын ден пырля ушналын,
 Шке коклаште мутланалын,
 Каена meat.
 Изирақ мардеж юж дене
 Кече ваштареп
 Тарвана лышташ ик семын,—
 Шийла чолгыжеш.
 А бульвар мучаште
 Чылам ужшо гай
 Шуко ең коклаште
 Памятник шога.
 Вашкәракын тушко ме
 Миена.
 Йөрраталме Пушкиним
 Палена.

Илышнан татужым,
 У ең-влакым ужын,
 Савалтале вуйжым,
 Түткын ончалеш.
 Шляпым кидыш налын,
 Пеш чот куаналын,
 Тыгерак манеш:
 „Поро кече, поро кече,
 Палдымы рвезе тукым!

Толыда те кажне кечин
 Мый декемже пешак шукын.

Эрыкан сандалыкын
Икоян кугу озаштым—
Чыла түрлө калыкым
Мый ужам тендан коклаште.
Мыйын шолын мурымо
Ынде чынжымак шукталтын.
Пеледалтше курымым
Куанен ончем волгалтын“.

Чон йўлалын, вургыжын,
Ончена ме мурзыым.
Ушна дene шарнена,
Ушна дene ойлена,
Кузеракын Пушкиным
Июраталын күшкыныт
Кумда эл ўмбалнысе
Түрлө калык-шамычше;
Кузеракын тудын лўмжö,
Тудын поро шомакшат
Кажне еңын эрык шўмжым,
Эрык чонжым ырыктат.
Гений Пушкин—чапле кече!
Тышке толын Юл воктечын
Тыланет ме чыланат
Рвезе вуйым савена.

У ПАЛЫМЕ-ШАМЫЧ

Ойлена ме, лудшо-шамыч,
Эше иктым ешарен,—
Эше ик сай вашлиймашым,
Йолташ-влакым шарналтен.

Мемнан семынак экскурсийш
Толыныт нунат:
Казахстан ден Белоруссий гыч,
Грузий ден Алтай гычат.

Мемнан семынак нунат
Куанен тунемыныт
Да ыштеныт пашамат
Йоршын мемнан семынак.

Нунын дене палме лийын,
Кидым шокшын кучышна.
Эртыше тунемме ийым
Ме Москваште шарнышна.

Ик автобус дене коштын,
Иза-шольо семын воштыл,
Ойлышина ме түрлымат.
Шкенжын шочмо-кушмо вержым,
Курыклажым да энержым
Мокталтен вет кажныжат.

Пелештен грузин Джаяни:
— Ала те ода ўшане,
Но мемнан поян мландеш
Мом шонет, чыла шочеш.

Курык серышке шогалын,
Ончалат гын кумдыкеш,—
Пүтынь Грузий пеледалтын,
Клумба семын волгалтеш.

Мемнан дене ок лий теле,
Ок лий йүштө мардежат.
Талук мучко утыр веле
Кушкыл-шамыч ужаргат:

Виноград, лимон да персик,
Мандарин ден апельсин,—
Чот тырша вет нунын верчын
Пашаланыше грузин.

Шуко, шуко у геройым
Грузий мланде шочыктен.
Автандилла ¹⁾ нуно койыт,
Паша вийым ончыктен.

Нуно орышо Рионым
Сорлыкленыт курымлан,
Нуно пуртышт рвезе чоным
Иомын шушо вер влаклан,

Шучката Колхida купым
Савыреныт сад-пакча.
Герой-шамыч улыт шукын,
Шочыт, кушкыт йырым-ваш.

Кызыт шуко у заводым,
У плантацийым ыштат.
Илыш семын шолын, модын,
Муро-шамыч чонгештат.

1) Автандил—гениальный грузинский поэт.
Шота Руставелиц „Витязь в тигровой
шкуре“ поэмисе ик геройжо.

Мийза, мийза мемнан деке,
Родо-шамыч, уналкеш.
Уло поро кумыл дене
Кажне енже вашлиеш.

— Илымаште мо эн шерге?
Мо эн чот күлеш мланна? —
Тыгеракын икана
Йодылден ошман вер-шёр гыч
Ужаш мийше Кажмukan.
Ме пелештышна түшкан:
„Кинде!“
„Тул!“
„Металл!“
„Шинчал!“
„Эн кугун книга күлеш!“

Кажмukan шинчам пүале:
— Шомакда чынеш толеш!
Но эн чот чыла түнялан
Вүд күлеш!

Шомакемлан брыда?
Ойлем чыным тыланда:
Иледа те курыклаште,
Пеш кугу чодра коклаште,

Тушто шукуло энгер,
Ший памаш ден чапле ер.

Ода шого вүд верч лўдын,
Күш ит ончо—утымеш!
Очыни, садланак вўдым
Ода акле пеш...

А мемнан кумда степь мучко
Сип ошма киен шуйнен.
Вўд укелык лийын шучко:
Пешак шуко курым мучко
Еным, кушкылым пиктен.

Ожнысек кошкен иленыт,
Шокшо дене тўнчыгеныт

Турлө-турлө калыкшат.
Вўдым урзо ден погеныт,
Тудын верч кредал шогеныт
Шуко курым, шуко жап.

Нал казахым, нал киргизым,
Нуно иктым каласат:
„Ок лий степълан пурташ тўсим
Вўд укеғын нигузат.

Эн мотор пеледшө сатым
Шынде пört воктен, түзате,
Вүд ок лий гын, ты манмеш
Кавыскалын шогалеш.

Мланым пушкыдын курагын,
Үдö хлопокым тыршалын,
Вүд ок лий гын, арамеш
Садыгак пашат йомеш.

Лач советский власть гынэ
Степыш илышым конден,
Кошкен шушо мландинам,
Паша дene түзатен.

Пеш кугу мотор каналым
Кеч күштат ужаш лиеш.
Вүдым мланде шуко налын,—
Степь уэмыйн волгалтеш.

Хлопок степым йыр леведын,
Түзлана да чаплана.
Садерла шога пеледын,
А ошма чакна, чакна...

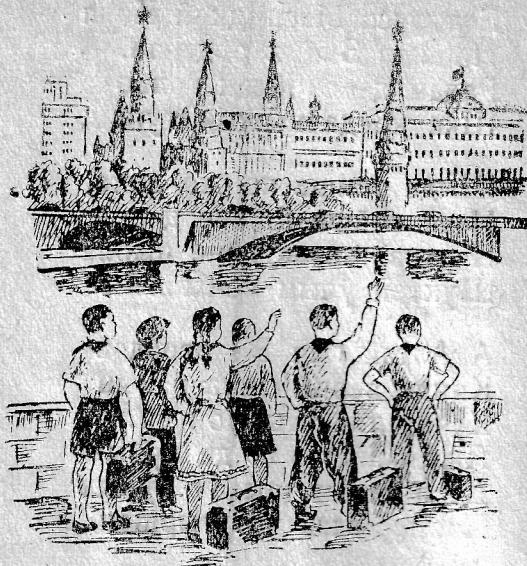
Утымешке уло вүд,
Нимо дечын она лүд.“

Белорусс Магницкий Коля
Йошкар Знамя орденан.
Радам дene ойлен только
Шке кредалмыжым тунам.

Шыде темше чонжо дene,
Неле лийше кидше дene,
Партизан-влак дene пырля
Шуктен ўчым немычлай.

А Алтай гыч Виноградов
Кинде верчын кузеракын
Кучедалмыштым ойлен.
Пытареныт мланде луйым
Да погеныт шыдан вуйым
Пионер влак чот тыршен...

Палме лийна нунын дene,
Кидым шокшын кучышна.
Пашанам, тыршен тунемым
Чоным почын ойлышина.
Кидым шокшын кормышталын,
Ваш-ваш адресым пуэн,
Кайышна ме ойырлалын
Кажне шкенжын корно ден.

ЭРЕ САМЫРЫК МОСКВА

Кок арнят вашке темеш,
Каяшат врема шуэш,—
А каяш Москва гыч йёсө:
Теве тышке пурыман,
Теве түшкө мийыман,
Ончыман вет иктым, весым.

А чыла ончөн шүкташ
Талук жап күлеш кошташ.
Музейлашке мийышна,
Заводлашке пурышна.
Машина кузерак шочым
Шке шинча денак ужна.
Третьяковский галлереяныште
Сүрет-влакым ончышна:
Нунын сай яндар вийышт
Огыт пыте курымеш.
Пурышна ме планегарийш
Мёнгышкө толшаш велеш.
Тылзым, кечым, шүдым
Кечывалым ончышна.
Кечывал гай йүд толым
Ме кастен ужна.

Наледен йолташ-влакнан
Күштымё сатум,
Поездышке ме тунам
Шинчынна татун.
Капыш поро вий ташла,
Шүм пыртка ласкан.
Йывыртен, пытартышлан
Ончена Москвам.

Кеч мөгай пуламыр гөч
 Лекше олана,—
 Тудо эре сәмүрык,
 Рвезе кеч кунам.
 Кандаш курымым илен,
 Пентыдемын күшкүн.
 Шерге калыкшым поген,
 Тудо нөлтүш күшкө.
 Тудо—элын ушыжо,
 Тудо—элын шүмжө.
 Чыла вийым ушышо
 Тудыч чапле лүмжө!
 Москва дene төр помжалтыт
 Мүндүр ял, ола,
 Тудын тулжо ден волгалтын,
 Пижыт пашалан.

Кече семынак туланын,
 Чот вияң, да чот чаплане,
 Сталинский Москва,—
 Үмбалнетше ок пыланг вет
 Эрыкан кава.
 Күшкүн шого кажне ийын,
 Калыкын Москва,
 Чыланат öндалыт тыйым,
 Йөратен, ласкан!

ВУЙЛЫМАШ

МЕ МОСКВАШКЕ МИЙЫШНА	3
Палыме лийина	3
„Сайын кодса, йолгаш-шамыч!“	10
Поро кече, Москва!	13
Общежитийште	19
Кремль воктене	22
И. В. Сталинлан пöллек-шамыч выставка .	31
Эн мотор столица	37
Йомак оғыл, чып шомак	49
Трофейный выставкыште	59
Кайык ден яалык-влак коклаште.	67
Пушкин дene вашлиймаш	73
У палыме-шамыч	77
Эре сәмүрык Москва	84

195404
март
Ляч-д
PK/89

Редактор *П. Клюкин.*

Обложка и рисунки худ. *М. Смирнова.*

Техред. *В. Степанов* Корректор *В. Иванов.*

Подписано к печати 31.XII 1948 г. Э03386
Печ. листов 2,75 Уч.-издательских листов 2,5

Заказ № 15', Тираж 3000 экз.

Типография Управления издательств и полиграфии при Совете Министров Марийской АССР
Йошкар-Ола, Советская, 104.

Акыс 2 тен.
Цена 2 руб. 50 коп.

Н. КАЗАКОВ
МЫ БЫЛИ В МОСКВЕ
Поэма для детей

На лугово-восточном
марийском языке